

SOSYOLOJİ VE POLİTİKA*

Yazan : Charles W. MILLS

Çeviren : Dr. Özer OZANKAYA

1

Toplumbilimciler, yaptıkları işin siyasal anlamını «raslantı»-ların biçimlendirmesine, ya da bu işin kullanılış biçimini başka insanların amaçlarının belirlemesine müsaade etmek zorunluluğunda değildirler. İşlerinin anlamını tartışmak ve kullanılış biçimini kararlaştırmak tamamiyle onların kendi politika sorunlarıdır. Toplumbilimciler, bu politikaları çok geniş ölçüde etkileyip belirleyebilirler; ancak bu imkânı henüz pek az bir ölçüde kullanmaktadırlar. Toplumbilimcilerin kendi politika sorunlarını belirlemeleri, kuram, yöntem ve olgu üzerinde açık yargılarda bulunmalarını ve kararlar almalarını gerektirir. Politika sorunları olarak bu yargılar, toplumbilim mesleğinin olduğu kadar, bireysel toplum-bilimcinin de özel ilgi alanına girer. Ancak, üstü örtülü ahlâki ve siyasal yargıların, kişisel ve mesleki politikaların açıkça tartışılmasından çok daha etkili olduğu bilinen bir şey değil midir? İnsanlar, bu üstü örtülü ahlâki ve siyasal yargıları tartışılan politika sorunları haline getirdikleri takdirde onların tam olarak farkına varır ve toplumbilimin, yaptığı iş ve bu işin siyasal anlamı bakımlarından yol açtığı sorunları denetlemeğe çalışabilir.

Hiçbir toplumbilimcinin değer seçimleri yapmaktan ve bu değerleri bir bütün olarak kendi işinde zımnen benimsemekten kaçınması mümkün değildir. Sorunlar ve güçlükler, beklenen değerlere yönelmiş birer tehdittirler ve bu değerler tanınmadan açık biçimde ifade edilemezler. Araştırmalar ve toplumbilimciler, gittikçe artan bir ölçüde bürokratik ve ideolojik amaçlarla kullanılmaktadırlar. Bu böyle olunca, insanı ve toplumu inceleyenler, hem birey, hem de meslek mensubu olarak, şu tür sorularla karşılaşmak-

(*) Bu yazı, tanınmış Amerikan sosyologu C. W. Mills'in *Sociological Imagination* adlı eserinden alınarak çevrilmiştir. (Grove Press, Inc., 1959, New York, s. 177-194). (Çevirenin notu).

tadırlar : yaptıkları işin kullanılış biçimleri ve değerinin farkında mıdır? Bunları kendileri denetliyebilir mi? Böyle bir denetim imkânı elde etmeği istiyorlar mı?

Bu sorulara verdikleri cevaplar -ya da cevapsız bırakmaları- bu cevapları kendi işlerinde ve meslek hayatlarında nasıl kullandıkları - ya da kullanmayışları-, son bir soruya verecekleri cevabı **belirler** : **Toplumbilimci** olarak işlerini yaparken, a) ahlâki açıdan özerk midirler; b) başka insanların ahlâkına mı tabidirler, yoksa, c) ahlâken hiçbir kayıtle bağlı değil midirler? Bu sorunların ele alınışında -eminim ki çok defa iyi niyetlerle- başvuru gösterişli kelimeler artık yeterli olmaktan uzaktır. Toplumbilimciler, bu son derece kader-belirleyici soruları artık gerçekten cevaplamalıdır. Bu yazıda söz konusu sorulara verilecek herhangi bir cevapta göz önünde bulundurulması zorunlu görülen hususlardan bazılarını değinecek ve aynı zamanda şahsen kendimin, son birkaç yıl içinde akla yakın olduğuna inandığım cevabı belirteceğim.

Toplum bilimci, işini yaparken, değer seçimleri yapmak ihtiyacını âniden duymaz. Kendisi zaten bazı değerler temeli üzerinde çalışmaktadır. Bu disiplinlerin şimdi temsil ettiği değerler, Batı toplumunda yaratılmış olan değerler arasından seçilmiştir; Batı dışındaki toplumlarda toplum-bilim, ithal edilmiş bir nesnedir. Şüphesiz bazıları, seçmiş oldukları değerlerin, Batılı, ya da başka herhangi bir toplumu «aştığını» ileri sürmektedirler; başka bazıları ise kendi ölçülerinden, sanki belli bir toplumda, bir tür gerçekleşmemiş potansiyel halinde «meknuz» imişler gibi söz etmektedirler. Ama şüphe yok ki artık, toplum bilim geleneklerinde yatan değerlerin ne «her yerde hazır ve nazır», ne de «meknuz» değerler olmadıkları geniş ölçüde kabul edilecektir. Bunlar yalnızca, birçoklarının belli sınırlar içinde savunduğu ve küçük çevrelerde uygulanan değerlerden ibarettir.

Bir kimsenin ahlâki yargı dediği şey, yalnızca onun seçmiş olduğu değerleri genellemek ve böylece başkalarının da benimsemesini mümkün kılmak arzusunu anlatır.

Biribiriyle çatışan üç siyasal ülkünün, toplumbilimin gelenekleri içinde yattığı ve entellektüel düzeyde kendisinden beklenenler arasında yer tuttuğu görüşümdedir. Bu ülkülerden birincisi gerçek, olgu değeridir. Toplumbilimin bizzat yapmak istediği şey, yani olguları saptama işi siyasal anlamlar kazanmaktadır. Geniş bir yayılma alanı bulunan saçmalıklar dünyasında, olgularla ilgili her

beyan siyasal ve ahlâki bir anlam taşımaktadır. Bütün toplumbilimciler, doğrudan doğruya varlıkları nedeniyle, aydınlanma ve karanlık arasındaki kavgaya dahil olmaktadır. Bizimki gibi bir dünyada toplumbilim yapmak, herşeyden önce, gerçeğin politikasını yapmaktır.

Fakat gerçek politikası, biz toplumbilimcilerin girişimimize yön veren değerlerin elverişli bir anlatımı değildir. Bulgularımızın gerçekliği, araştırmalarımızın doğruluğu -toplumsal konumları içinde görüldüğünde- insanların işlerine uygun düşebileceği gibi düşmeyebilir de. Uygun düşüp düşmedikleri ve uygun iseler nasıl uygun düştükleri ikinci değeri oluşturur; bu değer, kısaca, insan işlerinde aklın rolü ile ilgili değerdir. Bununla birlikte giden bir üçüncü değer daha vardır : anlamının bütün belirsizliği ile birlikte insan özgürlüğü değeri. Daha önce de söylemiş olduğum gibi hem özgürlük, hem de akıl, Batı dünyası uygarlığının merkezi değerini oluştururlar; her ikisi de rahatlıkla ülkü olarak öne sürülürler. Fakat ölçü ve amaç olarak herhangi bir belli uygulamalarında büyük anlaşmazlıklara yol açarlar. Bu nedenle özgürlük ile akıl ülküsünü aydınlatmak, toplumbilimciler olarak bizim entellektüel ödevlerimizden biridir.

Eğer insan aklının, tarihin oluşumunda daha geniş ve daha açık bir rol oynaması gerekiyorsa, şüphe yok ki toplumbilimciler bu rolün baş taşıyıcıları arasında gelirler. Çünkü yaptıkları iş insan olaylarının anlaşılmasında aklın kullanılmasını temsil etmektedir; zaten ilgi alanları da budur. Bilinçli olarak seçilmiş bir biçimde çalışmak ve hareket etmek istiyorlarsa, toplum bilimciler herşeyden önce kendilerini zamanlarının entellektüel hayatına ve toplumsal - tarihi yapısına uydurmalıdırlar. Kendilerini idrâkin toplumsal alanları içine yerleştirmelidirler; buna karşılık bu alanlarla tarihi toplumun yapısı arasında ilişki kurmalıdırlar. Burası bunu yapmanın yeri değildir. Burada yalnız, toplumbilimcinin bir akıl adamı olarak kendi kendisini anlamasına dayanak olabilecek üç siyasal rolü kısaca birbirinden ayırdetmek istiyorum.

Toplumbilimlerin geniş kısmı, belki de özellikle sosyoloji, filozof - kral konusunu içerir. Auguste Comte'tan Karl Mannheim'e kadar birçok sosyologda «bilgi adamı» na daha büyük iktidar verilmesi talebini ve onu haklı gösterme çabasını görüyoruz. Daha özel bir deyişle aklın tahta oturtulması, açıkçası «akıl adamının» tahta oturtulması demektir. İnsan işlerinde aklın rolü ile ilgili bu tek düşünce, toplumbilimcilerin akli, çok genel bir biçimde, bir toplumsal değer olarak benimsemelerine yol açmıştır. İktidar olgula-

riyle birlikte gözönüne alındığında böyle delice bir düşünceden kaçınmak istemişlerdir. Bu düşünce, Demokrasinin birçok anlaşılılışı biçimlerinin özüne de karşı olmaktadır; çünkü doğum veya servet yerine yeteneğe dayalı olmakla birlikte, yine de bir aristokrasiyi öngörmektedir. Fakat toplumbilimcinin filozof-kral olması gerektiği yolundaki delice düşünce, toplumbilimcinin girişebileceği kamusal rol hakkındaki düşüncelerden yalnızca bir tanesidir.

Politikanın niteliği, geniş ölçüde, onu yürütenlerin zihni niteliklerine bağlıdır. «Filozof» kral olsaydı, onun krallığında yaşamak istemezdim; fakat krallar herhangi bir «felsefe»'den yoksun olduklarında, sorumlu bir yönetim yeteneğinden de yoksun olmazlar mı?

İkinci ve günümüzde en alışılmış rol, krala danışman olmaktır. Toplumbilimcinin bürokratik amaçlar ve biçimler içinde kullanılışı günümüzde bunun sık görülen örneğidir. Bireysel toplumbilimci, modern toplumun bireyi görevsel olarak akılcı bir bürokrasinin parçası yapan birçok oluşumlarına dahil olmak ve modern çağdan sonra gelecek toplumun yapısıyla açıkca ilgilenmeyecek biçimde kendi uzmanlık kovuğuna kapanmak eğilimini göstermektedir. Daha önce gördüğümüz gibi, bu rolüyle toplumbilimin kendisi çok defa görevsel bakımdan rasyonel bir makine olmak eğilimindedir; bireysel toplumbilimci ahlâki özerkliğini ve bağımsız rasyonelliğini yitirmek eğilimini göstermektedir; insan işlerinde aklın rolü ise, yalnızca yönetsel ve kullanım tekniklerinin incelenmesini sağlamaktan ibaret olmak eğilimindedir.

Fakat bu, krallara danışmanlık etme rolünün en kötü biçimlerinden biridir; kanaatimce bu rolün, bürokratik kullanımdaki biçim ve anlamda olması kaçınılmaz değildir. Ahlâki ve entellektüel dürüstlükten, dolayısıyla toplumbilimin ödevleri üzerinde çalışma özgürlüğünden taviz vermeden yerine getirilmesi güç olan bir roldür. Danışmanlar için kendilerini filozof, müşterilerini de aydınlanmış hükümdarlar olarak tasarımlemek kolaydır. Fakat kendileri filozof olsalar bile, hizmet ettikleri insanlar aydınlatılabilir kişiler olmayabilirler. Bazı danışmanların, hizmet ettikleri aydınlanmamış despotlara gösterdikleri bağlılık karşısında böylesine etkilenmenin bir nedeni budur. Bu, ne despotça yeteneksizliğin, ne de dogmatik aptallığın zorladığı bir bağlılıktır.

Danışman rolünün iyi bir biçimde yerine getirilemeyeceğini ileri sürmüyorum; tersine, bunun hem mümkün olduğunu, hem de

başaran insanların bulunduğunu biliyorum. Böyle insanlar daha çok olsaydı, üçüncü rolü seçen toplumbilimcilerin siyasal ve entellektüel ödevleri çok daha az ağır olurdu; çünkü ikisi biribiriy-le çakışmaktadır.

Toplumbilimcinin akıl değerini ve bunun insan işlerindeki rolünü gerçekleştirmek üzere başvurabileceği üçüncü yol da bilinen, hatta bazan uygulanan bir yoldur. Bu, bağımsız kalmak, kendi işiyle uğraşmak, kendi sorunlarını seçmek, fakat bu çalışmayı «kamu»ya olduğu gibi krallara da yöneltmek yoludur. Böyle bir anlayış, toplum bilimi kamusal sorunlar ve özel güçlüklerle ve her ikisinin temelinde yatan çağımızın yapısal eğilimleriyle ilgilenen bir tür kamusal haber-alma cihazı olarak tasarımılamamıza yol açmaktadır; birey olarak toplumbilimcileri de, toplumbilimler diye adlandıracağımız kendi kendini denetliyen bir derneğin rasyo-nel üyeleri olarak düşünmemize yöneltmektedir.

Aşağıda daha tam olarak açıklayacağım böyle bir rolü üzerimize alırken, biz toplumbilimciler, akıl değerine göre hareket etmeğe çabalamaktayız; büsbütün de etkisiz olamayacağımızı varsayımlarken, bir tarih-yapma kuramı varsayımlamaktayız: yani insanın özgür olduğunu ve rasyonel çabaları ile tarihin akışını etkileyebileceğini varsayımlamaktayız. Burada özgürlük ve akıl **değerlerinin** kendilerini değil, yalnızca bu değerlerin tarih kuramı altında gerçekleşebileceğini tartışmak istiyorum.

2

İnsanlar tarihi yapmada özgürdürler; ama bazı insanlar bu bakımdan öbür insanlardan daha özgürdürler. Böyle bir özgürlük, karar ve iktidar araçlarını elde etmeği gerektirir; çünkü bugün tarih ancak bu araçlarla yapılabilmektedir. Bu her zaman böyle değildir; aşağıda yalnız tarih-yapma-gücü sağlayan araçların çok genişleyip temerküz ettiği çağdaş dönemi söz konusu edeceğim. Bu dönemde, insanlar bizzat tarihi yapmazlarsa, gittikçe artan bir ölçüde tarih yapıcıların araçları ve tarih yapma işinin nesnelere olmak eğilimi gösterirler görüşündeyim.

Belirli herhangi bir kararın tarihin yapımında ne büyüklükte bir rolü olduğu sorunu da tarihi bir sorundur. Bu, çok geniş ölçüde, herhangi bir belli zamanda ve toplumda mevcut olan iktidar araçlarına bağlıdır. Bazı toplumlarda sayısız insanların sayısız eylemleri çevrelerini değiştirir ve böylece bizzat yapıyı yavaş yavaş değiştirir. Bu değişimler, tarihin akışıdır; bir bütün olarak «insanların eseri» olmakla birlikte, tarih bir sürüklenmedir. Örneğin da-

kikada onbinlerce karar yapan sayısız girişimciler ve sayısız tüketiciler, özgür pazar ekonomisini durmadan biçimlendirebilirler. Marx **18 inci Brumaire**'de «İnsanlar kendi tarihlerini yaparlar, ama nasıl istiyorlarsa öyle değil; kendilerince seçilmiş şartlar altında değil...» derken, galiba düşündüğü başlıca sınırlama buydu.

Kader, ya da «kaçınılamazlık», şu üç özelliğe sahip olan hiçbir insan çevresi veya grubunun denetliyemediği tarih olayları ile ilgilidir : (1) tanınmaya yetecek kadar somut, (2) sonuç doğuracak kararlar alabilecek kadar güçlü ve (3) bu sonuçları öngörebilecek ve onlardan sorumlu tutulabilecek bir mevkiye sahip. Bu anlayışa göre olaylar, sayısız insanın sayısız kararlarının toplam ve öngörülemediği sonuçlarıdır. Bu kararların her biri sonucundan önemsiz olup benzer başka kararlarca iptal edilebilir veya güçlendirilebilirler. Herhangi bir insanın niyeti ile sayısız kararların toplam sonucu arasında hiçbir bağ yoktur. Olaylar insan kararlarının üstündedir : Tarih insanların gıyabında yapılır.

Bu anlamda kader evrensel bir olgu değildir; tarihin, ya da insanın niteliğinde var olan bir şey değildir. Kader, tarihin belirlediği bir toplumsal yapı türünün bir özelliğidir. En üstün silahın tüfek olduğu; tanıtıcı ekonomik birimin aile-çiftliği ve küçük dükân olduğu; ulusal devletin henüz mevcut olmadığı, ya da çok uzak bir çerçeve olduğu; haberleşmenin ağız, el-ilânı ve vaız-kürsüsü aracılığıyla sağlandığı bir toplumda tarih gerçekten talihdir.

Fakat şimdi de bizim şartlarımızın başlıca özelliğine bakalım : bu özellik, bir kelimeyle, bütün güç ve karar araçlarının, yani bütün tarih-yapma araçlarının son derece genişlemiş ve kesinlikle temerküz etmiş olması değil midir? Modern sanayi toplumunda ekonomik üretim kolaylıkları — köylüler ve zanaatkârların yerini özel ortaklıklar ve devlet sanayileri aldıkça — gelişmekte ve temerküz etmektedir. Modern ulus-devlette şiddet ve siyasal yönetim araçları da benzer bir gelişmeden geçmektedir. Krallar asilleri denetim altına aldıkça, kendi-kendini donatan şövalyelerin yerine devamlı ordular ve şimdi de korkunç askeri makineler geçtikçe, benzer bir gelişme ortaya çıkmaktadır. Her üç gelişimin —ekonomide, siyasette ve şiddette— **modern-çağ sonrasında** zirve noktasına ulaşışını, günümüzde en dramatik biçimiyle A.B.D. ile S.S.C.B.'de görüyoruz. Bizim zamanımızda, ulusal düzeyde olduğu gibi uluslararası düzeyde de tarih-yapma araçları temerküz etmiş bulunmaktadır. Açıkça görüldüğü üzere, tarih-yapmada bilinçli insan müdahalesinin kapsamı ve şansı bugün tarihte benzeri olmıyan

bir ölçüdedir. Bu araçları ellerinde bulunduran iktidar sahibi seçkinler, bugün tarihi yapmaktadırlar —şüphesiz «kendilerinin seçmediği şartlar altında»—; fakat başka insanlar ve başka çağlarla karşılaştırıldığında, bizzat bu şartlar, hiç şüphe yok, karşı-konulamıyacak güçte görünmektedirler.

Bugün içinde bulunduğumuz çelişkenlik de budur : tarih-yapmanın daha yeni araçları hakkındaki veriler, insanların zorunlu olarak kadere bağımlı olmadıklarının, artık tarihi yapabildiklerinin belgeleridir. Fakat bir başka olgu, bu olguyu önemsiz kılmaktadır : tam bu sırada insanlara tarihi yapma umudunu veren ideolojiler Batı toplumlarında çökmeğe başladılar ve çöktüler. Bu çöküş, aynı zamanda Aydınlanma çağının, akıl ve özgürlüğün insanlık tarihinin en üstün güçleri olacağı yolundaki umudunun da çöküşüdür. Bunun arkasında aydınlar topluluğunun entellektüel ve siyasal ihmalleri de bulunmaktadır.

Batı Dünyası'nın büyük mantığını yürüten ve eserleri zamanımızın büyük kararlarının alınmasında partilere ve kamu-oyu gruplarına yardımcı olabilecek entellektüeller nerededir? Böyle insanlara açık bulunan kütle haberleşme araçları nerede? İki-partili devletin yönetiminden ve bu devletin canavarlaşmış askeri makinelerinden sorumlu olanlar arasında kim bilgi, akıl ve sağduyu dünyasında olan-bitene karşı duyarlıdır? Niçin özgür düşünce iktidarı ilgilendiren kararlardan böylesine koparılmıştır? Niçin bugün iktidar sahibi kişiler arasında böylesine koyu ve sorumsuz bir cehalet hüküm sürmektedir?

Bugün A.B.D.'nde aydınlar, sanatçılar, din adamları, bilim adamları ve düşünürler bir soğuk-savaş yürütmekte ve resmi yöneticilerin içinde bulunduğu karışıklıkları gösterip işlemektedirler. Bunlar iktidar sahiplerinden ne alternatif politikalar istemekte, ne de kamu-oyu önüne böyle alternatifler sermektedirler. A.B.D. politikasına sorumlu bir içerik koymağa çalışmamaktadırlar; politikanın içeriğini boşaltmağa ve onu boş tutmağa yardım etmektedirler. Din adamlarının Hıristiyanlığa karşı kusuru sayılması gereken tutum, ulusçu Bilim-Makinelerinin tutsağı olmuş bilim adamlarının içinde bulunduğu bu üzücü ahlâki tutumun da bir parçasıdır. Artık alışılmış olan basın-yalancılığı da aynı tutumun bir parçasıdır. Toplum-bilim diye büyük iddialarla ileri sürülen basitliklerin de büyük kısmı aynı tutumun içindedir.

3.

Bu görüşün bütün toplumbilimcilerce kabul edilmesini bekle-

miyorum (bir bütün olarak burada ileri sürdüğüm görüş de bunu gerektirmemektedir). Burada en çok belirtmek istediğim şey şudur: akıl ve özgürlük değerlerini kabul ettikten sonra, özgürlüğün sınırlarını ve aklın tarihteki rolünün sınırlarını saptamak her toplumbilimcinin başta gelen ödevidir.

Üçüncü rolü üzerine almakla toplumbilimci, kendisini «toplumun dışında» duran özerk bir varlık olarak görmemektedir. İnsanların pekçoğu gibi toplumbilimci de, kendisini bu çağın başlıca tarih-yapıcı kararlarının dışında görmektedir; fakat aynı zamanda bu kararların birçok sonuçlarından etkilenenler arasında olduğunu da bilmektedir. İşte toplum bilimcinin, ne yaptığının bilincine vardığı ölçüde bir siyasal-insan olmasının başlıca bir nedeni budur. Hiç kimse «toplum dışında» değildir; sorun, herkesin toplum içindeki yerinin ne olduğu sorunudur.

Toplumbilimci genellikle ortalama bir sınıf, statü ve iktidar şartlarında yaşamaktadır. Bu çevrelerdeki faaliyetleri onu, yapısal sorunları çözmek konusunda ortalama bir bireyden daha elverişli duruma getirmemektedir; çünkü bu sorunların çözümlenmesi, hiçbir zaman yalnızca entellektüel, ya da yalnızca özel yollardan mümkün değildir. Bu sorunların uygun bir biçimde ifade edilmesi, yalnız toplumbilimcilerin iradesine açık olan çevrelerde yapılamaz; çözümlenmeleri de öyle. Bu, şüphesiz, onların toplumsal, siyasal ve ekonomik iktidar sorunları olduğunu anlatmaktadır. Fakat toplumbilimci yalnız «ortalama» bir insan değildir. İçinde yaşamakta olduğu çevreyi entellektüel bakımdan aşmak onun baş ödevidir; nitekim 19. yüzyıl İngiltere'sinin ekonomik düzenini, ya da 20. yüzyıl Amerika'sının statü hiyerarşisini, Roma İmparatorluğu'nun askeri kurumlarını, ya da Sovyetler Birliği'nin siyasal yapısını incelerken toplum bilimci bunu yapmaktadır.

Özgürlük ve akıl değerleri bakımından toplumbilimcinin incelediği konulardan biri, belli insan tiplerinin belli toplumsal yapı tipleri içindeki bireyler olarak özgür ve akılcı olmak için sahip oldukları nesnel şartlarla ilgilidir. Toplumbilimcinin konularından bir başkası, değişik toplum tiplerinde değişik mevkilerde bulunan insanların, ilkin akıl ve deneyimleri yoluyla günlük çevrelerini aşabilmek, ikinci olarak da güçleri yoluyla toplumlarının yapısı ve çağları üzerinde sonuç alacak biçimde eylemde bulunmak şanslarının ne olduğu konusudur. Aklın tarihteki rolüyle ilgili sorunlar bunlardır.

Bu sorunları düşünürken, modern toplumlarda bazı insan-

ların geniş yapısal etkiler doğuracak eylemlerde bulunma gücüne sahip ve eylemlerinin sonuçlarının da geniş ölçüde farkında olduklarını görmek kolaydır; başka bazı insanlar böyle bir güce sahiptirler, ama bunun gerçek genişliğinin farkında değildirler; öte yandan yapı hakkında günlük çevrelerini aşmalarına imkân verecek bir bilinçleri, ya da yapısal değişiklikler getirmelerini mümkün kılacak herhangi bir eylem araçları olmıyan birçok kimse vardır.

Görüldüğü üzere toplumbilimciler olarak kendi yerimizi belirliyoruz. Yaptığımız işin niteliği gereği olarak toplumsal yapının ve bir ölçüde de bu yapıdaki hareketlerin tarihi mekanizmalarının farkında oluyoruz. Fakat açıktır ki, bugün mevcut olan ve bu mekanizmaları etkilemeyi mümkün kılan başlıca iktidar araçları bizim elimizde değildir. Bununla birlikte çok defa nazik olan bir «iktidar aracı»na sahibizdir ve siyasal rolümüzle mesleğimizin siyasal anlamını kavramamıza ipucu sağlayan da bu araçtır.

Kanımsız özgürlük ve akıl değerlerini benimsiyen toplumbilimci için, yaptığı işi yukarıda iktidar ve bilgi açısından sınıflandırdığım öbür üç tür insanlara yöneltmek siyasal bir ödevdir.

Toplumbilimci, iktidar sahibi olan ve bunun farkında bulunan kimseler için, onların kararlarından ve kararsızlıklarından derin biçimde etkilenen yapısal değişmeler dolayısıyla türlü sorumluluk ölçüleri saptar.

Eylemleri bu tür sonuçlar doğurduğu halde bunun farkında olmıyanlara toplumbilimci, bu sonuçlarla ilgili olarak elde ettiği verileri sunar. Böylece onları önce eğitimeğe çalışır ve sonra da sorumluluk yöneltir.

Genel olarak böyle bir güce sahip olmıyan ve bilinçleri günlük yaşam ortamlarıyla sınırlı bulunan kimselere toplumbilimci, yaptığı çalışmalarla toplumsal yapıdaki eğilim ve kararların bu ortamlar bakımından taşıdığı anlamı ve kişisel güçlüklerle toplumsal sorunlar arasındaki ilişkileri gösterir; bu çabaları arasında toplumbilimci, daha güçlü olanların eylemleri hakkında bulduğu verileri de açıklar.

Toplumbilimcinin başlıca eğitici görevleri ve daha geniş herhangi bir kütleye seslendiğinde başlıca kamusal görevleri bunlardır. Şimdi bu üçüncü rolün getirdiği sorunların ve görevlerin bazıalarını inceliyelim.

4

Bilinçliliğinin ölçüsü ne olursa olsun, toplumbilimci genellikle

bir profesördür ve bu mesleki olgu, onun ne yapabildiğini çok geniş ölçüde belirlemektedir. Bir profesör olarak öğrencilerine, arada bir de konuşmaları ve yazılarıyla daha geniş ve daha stratejik mevkideki topluluklara seslenir. Onun kamusal rolünün ne olabileceğini tartışırken, iktidar durumuyla ilgili bu basit olguları, başka bir deyişle güçsüzlüğünü anlatan olguları yakından izleyelim.

Liberal, yani özgürleştirici eğitimle ilgili olduğu ölçüde, toplumbilimcinin rolü iki amaç gözetir: birey için yapması gereken şey kişisel güçlükleri ve sorunları, akla açık toplumsal sorunlara ve konulara dönüştürmektir; amacı bireyin kendi-kendini eğiten bir insan haline gelmesine yardım etmektir ve birey ancak o zaman akılcı ve özgür olacaktır. Toplum için yapması gereken şey ise, gerçek kamu oyu gruplarını yıkan ve bir kütle-toplumunu yaratan bütün güçlerle savaşmaktır; ya da, olumlu bir amaç olarak belirtilecek olursak, kendi-kendilerini geliştiren kamu-oyu gruplarının kurulmasına yardım etmek ve onları güçlendirmektir. Ancak o zaman toplum akılcı ve özgür olabilir.

Bunlar çok geniş kapsamlı amaçlardır; bunları azıcık dolaylı bir yoldan açıklamalıyım. Burada hünerler ve değerlerle ilgilenmekteyiz. Ancak özgürleştirme görevleri bakımından «hüner»lerin bazıları daha çok, bazıları daha az geçerlidir. Hüner ve değerlerin, «nötr» hünerler ararken çok defa varsayımladığımız gibi kolaylıkla birbirlerinden ayırdedilebileceğine inanmıyorum. Bu bir derece sorundur ve uçlardan birinde hünerler, öbüründe ise değerler yer alır. Fakat bu ölçeğin ortalarında «seziş inceliği» diyeceğim bazı şeyler bulunur; bizi en çok ilgilendirmesi gereken şey de budur. Bir insana çömlekçi çarkını kullanmayı, ya da okuma-yazmayı öğretmek geniş ölçüde bir hüner öğretimidir; bir insanın hayattan gerçekte ne istediğini kararlaştırmasına yardım etmek, ya da onunla Stovacı, Hıristiyan veya İnsancı yaşama yollarını tartışmak, bir değer-işlemesi, ya da bir değer-eğitimidir.

Hüner ve değer yanına, bunların her ikisini ve daha başka şeyleri de içeren seziş-inceliğini koymalıyız. Bu başka şeylerden biri kelimenin eski çağlardaki anlamıyla insanın kendisi hakkındaki bilgilerini aydınlatmaya yarayan bir tür terapidir; bir ikincisi de, kendi-kendimizle yaptığımız zaman «düşünme», başkalarıyla yaptığımız zaman da «görüşme» diye adlandırdığımız tartışma hünerlerinin geliştirilmesidir. Bir eğitici, bireyi en yakından ilgilendiren şeylerle işe başlamalıdır; bu şeyler çok önemsiz ve basit olsa bile. Öğretim işini, öğrencinin bu ilgi konularına ve eğitim süreci

boyunca geliştireceği başka ilgi konularına gittikçe artan ölçüde rasyonel bir bakış kazanmasını sağlayacak yolda yürütmelidir. Eğitici, kendi başlattığı şeyi devam ettirebilecek ve bunu kendi başlarına yapabilecek insanlar geliştirmeye çalışmalıdır : özgürleştirici her eğitimin sonuç-ürünü, yalnızca kendi-kendini eğiten, kendi kendini yetiştiren erkek ve kadınlardır; kısacası özgür ve rasyonel bireylerdir.

Böyle bireylerin egemen yer tuttuğu bir toplum, kelimenin başlıca bir anlamıyla demokratik bir toplumdur. Böyle bir toplum, kütlelerden çok gerçek kamu-oyu gruplarının yaygın olduğu toplum olarak da tanımlanabilir. Bununla aşağıdaki hususları anlatmak istiyorum.

Bir kütle toplumunda insanlar, farkında olsunlar veya olmasınlar, toplumsal sorunlara dönüştüremedikleri kişisel güçlüklerin girdabına yakalanmışlardır. Çevrelerindeki kişisel sorunlarla toplumsal yapının sorunları arasındaki karşılıklı etkileşmeyi anlamamaktadırlar. Öte yandan gerçek bir kamu-oyu gurubundaki bilgili insanın yapabileceği şey ise tam da budur. O, kişisel güçlükler olarak düşündüğü veya sandığı şeyin çok defa aynı zamanda başkalarının da paylaştığı ve daha önemlisi tek başına hiçbir bireyin çözemeyeceği, ancak içinde yaşadığı grupların, bazan da bütün bir toplumun yapısında değişiklikler yapılması yoluyla çözümlenebilecek sorunlar olduğunu anlamaktadır. Kütleler içindeki insanların güçlükleri vardır; ama onlar genellikle bu güçlüklerin gerçek anlamının ve kaynağının farkında değildirler; kamu-oyu gruplarındaki insanlar ise sorunlarla karşılaşır ve genellikle bu sorunların kamusal anlamlarının farkına varırlar.

Toplumbilimcinin —her liberal eğitici gibi— siyasal ödevi, kişisel güçlükleri sürekli olarak kamusal sorunlar halinde, bunları da çok değişik bireyler için taşıdıkları insancıl anlamlar içinde ifadeye kavuşturmadır. Çalışmalarında —ve bir eğitici olarak aynı zamanda kendi yaşamasında— bu türlü sosyolojik düşünüş biçiminin örneklerini vermek onun ödevidir. Çalışmalarından etkilenen insanlarda (erkek ve kadınlarda) böyle alışkanlıklar geliştirmek onun amacıdır. Bu amaçları gerçekleştirmek, akli ve bireyliği gerçekleştirmek ve bunları demokratik bir toplumun egemen değerleri yapmak demektir.

Şimdi kendi kendinize şöyle diyebilirsiniz : «İşte, ortaya öyle yüksek bir ülkü atıyor ki, bunun yanında herşey küçük kalacaktır.» Böyle bir şey yaptığının düşünülebilmesi, bugün demokrasi kelimesine verilen anlamın ciddilikten yoksun olduğunu, birçok

gözlemcilerin, bu kelimenin herhangi bir basit anlamından kaçınmaya gereğince özenmediklerini göstermektedir. Demokrasi, şüphesiz, üzerinde birçok meşru anlaşmazlıklar bulunan karmaşık bir düşüncedir. Fakat, yine şüphesiz, birlikte düşünmek isteyen insanların artık kullanamayacakları kadar karmaşık veya belirsiz de değildir.

Bir ülkü olarak demokrasiden ne kastettiğimi daha önce belirtmeğe çalıştım. Özü bakımından demokrasi, insanların aldığı herhangi bir karardan derin biçimde etkilenenlerin, bu kararın yapılmasında etkin bir oyları bulunduğunu anlatır. Bu ise böyle kararları almak için gerekli bütün gücün kamu gözünde meşrulaştırılması ve böyle kararları yapanların kamu önünde sorumlu tutulması anlamını taşır. Bana öyle geliyor ki, bir toplumda yukarıda tasvir ettiğim türden kamu-oyu grupları ve bireyler egemen yeri tutmadıkça, bu üç noktadan hiçbiri gerçekleşemez. Daha başka şartlar da şimdi aydınlanacaktır.

A.B.D.'nin toplumsal yapısı bütünüyle demokratik bir yapı değildir. Bunu asgari bir anlaşma noktası olarak alalım. Bütünüyle demokratik olan hiçbir toplum bilmiyorum; bu bir ülkü olarak kalmaktadır. Bugün A.B.D.'nin, esas olarak biçim bakımından ve retorik beklentiler açısından genellikle demokratik olduğunu söylemek gerekir. Özü ve uygulanışı bakımından ise pek çok halde demokratik değildir ve birçok kurumsal alanlarda bu durum oldukça açıktır. Büyük ortaklıklar üzerine kurulu ekonomi ne bir kent meclisi toplantılarıyla, ne de faaliyetlerinden ciddi biçimde etkilenen kimselere karşı sorumlu olan güçlerce yönetilmemektedir. Askeri makineler ve —gittikçe artan ölçüde— siyasal devlet aynı durumda bulunmaktadır. Ben, birçok toplumbilimcilerin demokratik bir kamusal rol oynayılabileme şansı hakkında, ya da bir çoğu böyle bir rol oynasa bile bunun zorunlu olarak kamu-oyu gruplarının yeni durumlara uydurulması sonucunu vereceği hakkında, iyimser olduğum izlenimini vermek istemiyorum. Yalnızca yerine getirilmediğini ve bazı toplumbilimcilerce yapıldığını gördüğüm bir rolü açıklamak istiyorum. Bu, aynı zamanda, insan hayatında aklın rolü konusunda hem liberal, hem de sosyalist görüşlerle uyum içinde olan bir roldür.¹

(1) Burada okuyucuya, bugünkü bürokratik ortamın ve kullanımından tamamiyle ayrı olarak, soyutlanmış deneycilik üslûbunun (ve bunun desteklediği metodolojik kuşku) benim tasvir ettiğim demokratik role pek uygun düşmediğini hatırlatmak isterim. Tek faaliyetleri bu üslubu uygulamak olanlar, bunu «toplum bilimin gerçek işi» ola-

Belirtmek istediğim husus, toplumbilimin siyasal rolünün —bu rolün ne olabileceğinin, nasıl ve ne ölçüde bir etkinlikle yerine getirildiğinin— demokrasinin ne ölçüde yürürlükte olduğunu yakından ilgilendirdiği hususudur.

Eğer aklın üçüncü rolünü, özerk rolünü, alacak olursak, tamamen demokratik olmıyan bir toplumda demokratik bir biçimde davranmaya çabalıyoruz demektir. Fakat sanki tamamiyle demokratik yapmaya çabalıyoruz. Bana göre böyle bir rol, bunu yapmakla «sanki»yi kaldırmaya çalışıyoruz. Toplum daha demokratik yapmaya çabalıyoruz. Buna göre böyle bir rol, bunu yapmak için toplumbilimciler olarak girişebileceğimiz tek roldür. En azından, daha demokratik bir siyasal düzen kurulmasına yardım etmek üzere başvurabileceğimiz başka bir rol bilmiyorum. Bu yüzden de, insan hayatında aklın başlıca taşıyıcısı olarak toplumbilimlerin sorunu, gerçekte bugün demokrasinin başlıca bir sorunudur.

5

Başarı şansı ne kadardır? Bugün içinde bulunduğumuz siya-

rak görenler ve bu üslûbun özellikleri (ethos) içinde yaşayanlar, özgürleştirici bir eğitim rolünü yerine getiremezler. Bu rol, bireylere ve kamu-oyu gruplarına, kendi düşünme yeteneklerine ve bireysel eleştiri, inceleme ve uygulamalar yoluyla bu yeteneğin kapsamını genişletip niteliğini geliştirme güçlerine güven kazandırılmasını gerektirir. George Orwell'in deyimıyla «balina balığının dışına çıkmağa,» ya da Amerikalıların pek güzel değışiyle «kendikendinin erkeğı olmağa» teşvik edilmelerini gerektirir. Onlara, toplumsal gerçekleri «gerçekten» bilmelerinin, yalnızca zorunlu olarak bürokratikleşen bir araştırma türüne bağı bulunduğunu söylemek, onların bağımsız insan ve özlü düşünür olma çabaları karşısına, Bilim adına bir tabu çıkarma demek olur. Bu, bireysel sanatkârın gerçeğı bilme konusunda kendi yeteneğine olan güvenini yıkmak demektir. Gerçekten bu tutum insanları, inançlarını yabancı bir cihazın otoritesine göre saptamaya teşvik etmekte ve şüphesiz zamanımızda aklın bürokratikleşmesi ile uyum halinde bulunmakta ve ondan güç almaktadır. Akademik hayatın sanayileşmesi ve toplum-bilimin sorunlarının küçük parçalara ayrılması, toplumbilimcilerin özgürleştirici bir eğitim rolü edinmelerine yol açamaz. Çünkü bu düşünce okulları tek başına aldıkları şeyleri tekbaşına ve üzerinde çok emin olduklarını ileri sürdükleri son derece küçük parçalar halinde sürdürmek eğilimi göstermektedirler. Fakat üzerinde böyle emin olabildikleri şeyler, hep soyutlanmış parçacıklardır ve insanlara böyle parçacıklara ayrılmış ve soyutlanmış ortamlar üstüne çıkmak yeteneğini kazandırmak liberal eğitimin görevi, toplumbilimin siyasal rolü ve verdiği entellektüel ümittir: tarihi yapıların ve bizzat kendilerinin bu yapılar içindeki yerlerinin farkında olmak.

sal yapı karşısında toplumbilimcinin etkin bir akıl-taşıyıcısı olabileceğine inanmıyorum. Bilgili insanların bu stratejik rolü yerine getirebilmesi için bazı şartların var olması gerekir. Marx, insanların kendi tarihlerini yaptıklarını, fakat bunun kendi seçtikleri şartlar altında olmadığını söylemiştir. Bu durumda, bu rolü etkin bir biçimde yerine getirebilmek için **bizim** istediğimiz şartlar nelerdir? Gerekli olan şey, şu iki özelliğe sahip olan partiler, hareketler ve kamu-oyu gruplarıdır: (1) bunların içinde toplumsal yaşam ile düşünceler ve alternatifler gerçek bir biçimde tartışılır; (2) bunlar, yapısal sonuçlar doğuracak kararları gerçekten etkilemek şansına sahiptirler. Ancak böyle örgütler var olduğu takdirde, aklın insan işlerindeki yukarıda belirttiğim rolü hakkında gerçekçi ve umutlu olabiliriz. Böyle bir durumu, tam anlamıyla demokratik bir toplum için başlıca gerek sayarım.

Böyle bir siyasal yapı içinde toplumbilimciler, siyasal rolleri dolayısıyla, çok defa belirsiz ve —galiba— gittikçe küçülmekte olan bir kamu-oyuna seslenmek yerine, çok değişik hareketler, tabakalar ve çıkarlar lehinde veya aleyhinde konuşacaklardır. Kısacası onların düşünceleri biribirile yarışacak ve bu yarışma, hem bir süreç olarak, hem de belli bir zamandaki sonucu bakımından siyasal anlam taşıyacaktır. Demokrasi düşüncesini ve insan işlerinde aklın demokratik rolünü ciddiye aldığımız takdirde, böyle bir yarışmaya girmek bizi hiçbir bakımdan üzmez. Şüphesiz toplumsal gerçeğin bütün tanımlarının, özellikle siyasal yol ve araçlarla ilgili bütün beyanların ve önerilen bütün amaçların, tartışılmaz, birleşmiş bir doktrin sonucunu vereceğini varsayımliyamayız.²

Böyle partilerin, hareketlerin ve kamu-oyu gruplarının yok olduğu bir durumda, esas olarak yasal biçimleri ve biçimsel beklmeleri açısından demokratik olan bir toplumda yaşıyoruz demektir. Bu durumun bize sağladığı sınırsız değeri ve muazzam fırsatı küçümsememeliyiz. Bunların değerini, Sovyetler dünyasında bulunmayanlarından ve bu dünyadaki aydınların karşıkarşıya buldukları kavganın türünden öğrenmeliyiz. Yine bunu, o ülkelerde bir çok aydınların fiziki olarak ezilmelerinden, A.B.D.'nde ise aydınların kendi-kendilerini manen ezmekte olmalarından öğrenmeliyiz. A.B.D.'nde demokrasinin öylesine geniş ölçüde biçimsel olması,

(2) Toplumsal düşünceler alanında böyle bir tekel düşüncesi, aklın yöneticileri olarak bilim-yapıcıların «Yöntem» görüşünün temelinde yatan ve büyük kuramcılarının «kutsal değerleri» içinde öylesine beceriksizce gizlenmiş olan otoriter kavramlardan biridir. Bu durum daha açık bir biçimde teknokratik sloganlarda ortaya çıkmaktadır.

tarihin demokratik bir yoldan yapılmasında akla herhangi bir özgür rol tanındığı takdirde, bunun başlıca araçlarından birinin toplumbilimler olacağı sonucundan kurtulabileceğimiz anlamına gelmez. Demokratik partilerin, hareketlerin ve kamu-oyu gruplarının yokluğu, toplumbilimcilerin eğitici olarak, içinde çalıştıkları kurumları böyle özgürleştirici bir bireyler grubunun —hiç olmazsa başlangıç halinde— bulunduğu ve tartışmalarının teşvik edilip desteklendiği bir ortama dönüştürmeğe çalışması gerekmediği anlamına da gelmez. Son olarak daha az akademik olan rollerinde de böyle kamu-oyu grupları oluşturmağa çalışmaları gerekmediğini anlatmaz.

Bunları yapmak, şüphesiz «derde girmeği» göze almak demektir; ya da, daha tehlikelisi, çok öldürücü bir kayıtsızlıkla karşılaşmak olasılığını göze almak demektir. Bunları yapmak, bilerek karşıt kuramlar ve olgular sunmamızı ve bu karşıtlığı teşvik etmemizi gerektirir. Geniş, açık ve bilgili siyasal tartışmaların yokluğu halinde halk, ne kendi dünyalarının etkin gerçekleriyle, ne de kendi-kendilerinin gerçekleriyle temasa gelebilir. Özellikle günümüzde, bana öyle geliyor ki, yukarda tasvir ettiğim rol, en azından bizzat gerçeğin kendisi hakkında çatışan tanımlar sunmayı gerektirmektedir. Genellikle «propaganda» diye adlandırılan şey, özellikle bunun ulusçu türü, yalnız değişik konu ve sorunlarla ilgili görüşlerden ibaret kalmamaktadır. Paul Kecskemeti'nin bir yerde belirttiği üzere propaganda, gerçeğin resmi tanımlarının yayılmasıdır.

Günümüzde bizim kamu hayatımız çok defa efsaneler, yalanlar ve saçma kavramlar üzerine olduğu kadar, böyle resmi tanımlar üzerine de kurulu bulunuyor. Birçok politikalar —tartışılan ve tartışılmıyan—, gerçeğin yetersiz ve yanıltıcı tanımları üzerine dayatılmakta ve sonra da gerçeği daha yeterli bir biçimde tanımlamak üzere ortaya çıkanlar, şüphesiz, huzur bozucu kişiler olarak görülmektedirler. Bundan dolayıdır ki, bireyci insanlar gibi, tasvir ettiğim türden kamu-oyu grupları da, bizzat böyle bir toplumda varolmaları nedeniyle, radikaldırlar. Yine de aklın, incelemenin, zekânın, muhakemenin ve düşüncelerin rolü şudur: gerçeği yeterli olarak ve kamusal bakımdan geçerli biçimde tanımlamak. Bir demokraside toplumbilimcinin eğitsel ve siyasal rolü, kişisel ve toplumsal gerçekleri geliştirmeğe ve onları yaşayıp etkilemeğe yetenekli kamu-oyu gruplarını ve bireyleri yetiştirmek ve desteklemektir.

Aklın yukarda belirttiğim rolü, insanların yola düşmelerini, ilk uçağa atlayıp içinde bulunduğumuz bunalım alanına inmelerini, millet meclisi seçimlerinde aday olmalarını, gazete işletmeleri satın almalarını, fakirlerin arasına girmelerini, her fırsat buldukları yerde bir sandığın üstüne çıkıp gelen-geçenlere seslenmelerini ne anlatır, ne de gerektirir. Böyle eylemler çok defa beğenilen davranışlardır ve şahsen bunları yapmaktan kendimi alıkoyamayacağım durumları kolaylıkla tasarlıyabiliyorum. Fakat toplumbilimcinin bunları kendi normal faaliyetleri arasında sayması, kendi rolünü terketmesi ve toplumbilimin verdiği umutlara ve insan işlerinde aklın rolüne karşı inançsızlık göstermesi demek olacaktır. İnsan işlerinde aklın rolü, toplumbilimcinin yalnızca toplumbilim işinde ilerlemesini ve akıl ile muhakemenin daha çok bürokratikleşmesine yol açmaktan kaçınmasını gerektirir.

Bu sorunlar üzerinde benimsemekte olduğum bütün görüşleri her toplumbilimci kabul etmemektedir; bu benim dilediğim bir şey de değildir. Benim belirtmek istediğim husus şudur: toplumbilimcinin ödevlerinden biri, tarihsel değişimin niteliği ile özgür ve makul insanların bu değişim içindeki yeri hakkındaki görüşlerini belirlemektir. Ancak o zaman toplum bilimci, incelediği toplumlar içinde kendi entellektüel ve siyasal rolünü bilebilir ve böylece toplumbilimin geleneğinin ve verdiği umudun ayrılmaz bir parçası olan özgürlük ve akıl değerleri hakkında gerçekten ne düşündüğünü bulabilir.

Eğer bireyler ve onların meydana getirdikleri küçük gruplar, tarihsel sonuç doğuracak biçimde eylemde bulunma özgürlüğünden yoksun olup, aynı zamanda da bu sonuçları görebilecek kadar düşünceli değil iseler; eğer modern toplumların, ya da onlardan herhangi birinin yapısı karşısında tarih gerçekten kör bir kuvvet ise ve eldeki araçlarla elde edilebilecek bilgiler bu durumu değiştiremiyorsa — bu durumda toplumbilimin tek özerk rolü, olayları kaydetmek ve anlamaktır; güçlünün sorumluluğu düşüncesi saçma bir düşüncedir; özgürlük ve akıl değerleri de yalnız bazı ayrıcalıklı kişilerin hayatlarının istisnai ortamında gerçekleşebilecek değerlerdir.

Fakat bütün bunlar bir sürü «eğer»lere bağlıdır. Özgürlüğün dereceleri ve sonuçlarının ölçüleri üzerinde görüş ayrılığı olması için pekçok neden bulunmakla birlikte, özgürlük ve akıl değerlerini terketmeği zorunlu kılacak yeterlikte veri bulunduğu kanısında değilim.

Tartışmakta olduğum bu güç sorunlardan kaçma girişimleri, günümüzde, toplumbilimin «dünyayı kurtarmak iddiasıyla ortaya çıkmadığı» sloganı altında geniş ölçüde savunulmaktadır. Bazan bu, alçak-gönüllü bir bilim adamının feragati biçiminde belirmektedir; bazan toyca beklemelerin hayal kırıklığıyla karşılaşmasını anlatır; çok defa da arı ve maddeden soyunmuş bir düşünce olarak Bilim Adamı prestijine sahip olmak isteyen insanların tutumunu anlatır. Fakat bazan iktidar olguları hakkında düşünülüp-taşı-nılmış bir yargı üzerine kuruludur.

Bu tür olgulardan ötürü toplumbilimin «dünyayı kurtaracağına» —bununla savaştan kaçınılmasını ve insan işlerinin özgürlük ve akıl ülkülerine uygun biçimde yeniden düzenlenmesini anlatmak istiyorum— inanmıyorum; ancak «dünyayı kurtarmağa» çalışmasında hiç bir sakınca da görmüyorum. Sahip olduğum bilgi, beni imkânlar hakkında daha çok kötümser değerlendirmeleri benimsemeğe yöneltiyor. Fakat bugün bulunduğumuz nokta bu olsa bile, yine de sormalıyız: eğer çağımızın bunalımlarından akıl yoluyla kurtulmanın yolları varsa, bunları açıklamak toplumbilimciye düşmez mi? Temsil ettiğimiz şey —bu her zaman açıkça görülmemekle birlikte—, insanın farkına varmış olan insandır. Büyük sorunlara bulunabilecek bütün çözüm yolları, bugün, insanın bilinçlenmesi düzeyinde yer almaktadır.

Bugün sahip olduğumuz herhangi bir bilgiye dayanarak güç sahiplerine **başvurmak**, kelimenin saçma anlamıyla ütopyacı bir tutum olur. Güç sahipleriyle ilişkilerimiz, daha çok onların faydalı bulduğu ilişkiler olacaktır; yani biz, onların sorunlarını ve amaçlarını kabul eden teknisyenler, ya da onların prestijlerini ve otoritelerini arttıran ideologlar olmaktayız. Siyasal rolümüz bakımından bundan daha fazla bir şey olabilmek için, her şeyden önce toplumbilimciler olarak ortaklaşa çabamızın niteliğini yeniden düşünmeliyiz. Bir toplumbilimci için böyle bir yeniden-düşünme amacıyla meslektaşlarına seslenmek, hiç de ütopyacı bir tutum değildir. Yaptığı işin farkında olan her toplumbilimci, bu yazıda değindiğim başlıca ahlâki çıkmazla karşılaşacaktır: insanların ilgilendikleri şeyler ile onların çıkarına olan şeyler arasındaki fark.

Eğer «bizi ilgilendiren tek şey, insanların nelerle ilgilendikleridir» yolundaki basit demokratik görüşü benimsiyecek olursak, kurulu düzende çıkarı olanların çok defa tesadüfen, çok defa da bile bile öğretmeğe çalıştıkları değerleri kabul etmiş oluruz. Bu değerler, çok defa, insanların oluşturma imkânını buldukları tek

değerlerdir. Bunlar, yapılmış seçimler değil, bilinçsiz olarak edinilmiş alışkanlıklardır.

Eğer bizi ahlâki açıdan ilgilendirmesi gereken tek şey, insanlar onunla ilgilenir veya ilgilenmez, onların çıkarına olan şeydir, yolundaki dogmatik görüşü benimseyecek olursak, o zaman da demokratik değerleri ihlâl etmek tehlikesiyle karşılaşırız. İnsanların birlikte düşünmeğe çalıştıkları ve akıl değerine yüksek yer verdikleri bir toplumda, inandırıcı olacak yerde, kendi-amaçlarına-göre-kullanan, ya da zorluyan kişilere dönüşebiliriz.

Göstermek istediğim şey şudur: sorunları ve güçlükleri ele alıp onları toplumbilimin sorunları halinde ifade etmekle, özgür bir toplumda akıllı insan işlerine demokratik bir biçimde yararlı kılmak ve böylece çalışmalarımızın uyandırdığı umudun temelindeki klasik değerleri gerçekleştirmek bakımından en iyi, hatta kânimca tek, şansa sahip bulunuyoruz.